

aksonometrija (aksonometrijska projekcija) (grč. *ἀξων*: os, osovina, *μέτρον*: mjera), metoda deskriptivne geometrije kojom se prostorne tvorevine predočuju u ravnini s pomoću usporedne projekcije tvorevine povezane na prikladan način s trima međusobno okomitim osima. Ako su dvije osi usporedne s ravninom slike, a. se naziva *kosa projekcija*.

Aksum (Axum), grad u pokrajini Tigre u sjv. Etiopiji, prijestolnica aksumske države od I. do VII. st. Mnogobrojni su arheološki nalazi: kraljevske palače (u ruševinama jedne otkriveno je 27 kamenih tronova), grobovi, epigrafski spomenici na grčkom, sabejskom i staroetiopskom jeziku, monumentalne stele visine do 33,5 m (jedna od njih svjedoči o kristijanizaciji u IV. st.). Crkva sv. Marije Sionske iz 1655. vjerojatno je sagrađena na temeljima crkve iz IV. st. Prema predaji etiopskih koptskih kršćana, u njoj je bio skriven Zavjetni kovčeg s Mojsijevim pločama *Deset zapovijedi*, a u Etiopiju ih je donio kralj Menelik I., sin Salomona i kraljice od Sabe, rodozačetnika etiopske dinastije. Na UNESCO-ovu je popisu svj. kulturne baštine.

akt (lat. *actus*: čin, djelo, od lat. *agere*: raditi), u prvotnome značenju, položaj nagoga ljudskoga tijela koje služi kao model umjetniku, zatim crtež ili studija po tome modelu, konačno i svaki prikaz nagoga ljudskoga tijela; poluakt je prikaz gornjega dijela nagoga tijela, a podvrsta je i ležeći akt. Prikazivanje nagoga ljudskoga tijela, u kulturne svrhe, javlja se već u paleolitikumu (→ Venerini kipići). A. je poznat i u većini visokih kultura; katkad velike umjetničke vrijednosti. U arhaiskoj grč. umjetnosti prikazivanje muškoga tijela doživljava vrhunac, a uvježbano tijelo mladića (diskobol, apoksiomen) izdignuto je u ideal ljepote; ženski a. pojavljuje se tek od IV. st. pr. Kr., idealizirani je motiv božica Afroditu.

Srednjovjekovlje poznaje a. tek kao dio tematske cjeline (npr. *Izgon iz raja Adama i Eve*), pri čem je nagost shvaćana simbolički, često bez razlikovanja spola. Od renesanse, kada je ponovno otkrivena ljepota čovječjega tijela, studij anatomije imao je odlučujuću ulogu u izobrazbi umjetnika, a znatnu ulogu imali su i otkriveni ant. kipovi kao i studije proporcija, pokreta i sl. Javlja se nježno modeliranje površine i osjetilnost koja napušta srednjovj. moralne predodžbe (*David*, Donatello, oko 1440). Uz biblijske pojavljuju se i ant. mitološki motivi, a prikaz *Usnule Veneru*, kao slikarsko-ambijentalni ideal ženske ljepote što ga je ponudilo mlet. slikarstvo XVI. st., ostatak uzorom za ležeći a. tijekom stoljećâ (Rembrandt, F. Goya, A. Renoir, E. Manet). Sve do u XIX. st. spolovila su bila ugl. zastrta, a od tada cijelo nago tijelo postaje tema. Nije se više gledala sama ljepota, nego i individualnost što se izražava kroz psihička stanja (E. Munch). Mnogi umjetnici XX. st. zadržali su a. kao važnu temu (P. Picasso, A. Maillol). – Višestruku namjenu i raširenost akta omogućio je pronalazak fotografije u XIX. st. – U hrv. umjetnosti a. se prvi put javlja na portalu trogirске katedrale (*Adam i Eva*, Radovan, 1240). Poslije su mnogi umjetnici, samostalno ili u okviru kompozicije, aktom dosegli svoja najviša umjetnička ostvarenja: V. Bukovac (*Ikar na bridu*), V. Becić (*Akt pred ogledalom*), M. Kraljević (*Veliki ženski akt*), M. Uzelac (*Venera iz predgrađa*), I. Režek (*Djevojka u kupaonici*), Lj. Ivančić (*Crveni akt*), T. Dabac (*Akt*), V. Delimar (*Desimobilizacija*), Z. Fio (*Sjedim u premalenoj sobi*), T. Gotovac (*Foxy Mister*).

akumulacija (lat. *accumulatio*: sabiranje), naziv za umjetničko djelo nastalo gomilanjem istovrsnih ili različitih uporabnih predmeta u reljefne aranžmane. Stvaraju ih umjetnici

ci novoga realizma: J. Tinguely, D. Spoerri, César, Arman. → asamblaž

Akurgal, Ekrem, tur. arheolog (Tulkarm, Palestina, 1911 – Izmir, 2002). Studirao u Berlinu. Sveučilišni prof. u Ankari 1941–81. Vodio istraživanja na zap. obali Anatolije, o kojima je objavio niz studija i knjiga, od kojih se posebice ističu: *Umjetnost Anatolije od Homera do Aleksandra (Die Kunst Anatoliens von Homer bis Alexander, 1961)*, *Stare civilizacije i ruševine u Turskoj (Ancient Civilizations and Ruins of Turkey, 1970)*, *Stara Smirna (Alt-Smyrna, 1983)*.

akvamanile (srednjovj. lat. *aquamanile*), posuda, zdjela od bronce ili mjedi u ljudskom ili životinjskom obliku (lav, pas, jelen, grifon i dr.). U sr. vijeku služila je za pranje ruku prije i nakon jela, a u crkvi je i danas u uporabi pri nekim ceremonijama.

akvarel (tal. *acquerello*, od lat. *aqua*: voda), slika izrađena vodenim (akvarelnim) bojama; tehnika slikanja pri kojoj voda služi za otapanje boja. Glavno mu je obilježje prozirnost i prozračnost boja. Kao podloga najviše se upotrebljava zrnat (hrapav) papir, koji dobro upija, a prikladni su i pergament te fina tkanina oličena temeljnom bojom.

Aksum, obelisk kralja Ezane, park stela, IV. st.

akt

VENERA IZ LAUSSELA,
oko 25 000 god. pr. Kr.,
Musée d'Aquitaine, Bordeaux

Radovan, EVA, 1240.,
portal katedrale sv. Lovre,
Trogir

Michelangelo Buonarroti,
stojeći muški akt, oko 1503.,
Albertina, Beč

F. de Goya y Lucientes,
GOLA MAJA, 1797.,
Prado, Madrid

